

To danske dåbsritualer fra reformationstiden

Peder Palladius 1538 og Frans Vormordsen 1539

Forord

Efterfølgende er en sammenlignende opstilling i to spalter af to danske dåbsritualer fra reformationstiden: Peder Palladius 1538 og Frans Vormordsen 1539. De er begge trykt efter den latinske kirkeordinans fra 1537 og før den danske kirkeordinans fra 1539 (1542).

Det første dåbsritual er trykt i 1538 og er udarbejdet og udgivet af Peder Palladius, der var biskop i København. Ritualet indgår som en del af en dansk oversættelse af Luthers såkaldte *Enchiridion* (håndbog), som består af Luthers Lille Katekismus, et bryllupsritual og et dåbsritual. Den oprindelige titel på håndbogen var: *Enchiridion, siue Manuale vt vocant. Een Haandbog, for Sogneprester, til Euangeliske kircketiæniste. Cum Præfatione Doctoris Pomerani. D: M: Luth. M.D.xxxviiij*. På bagsiden af titelbladet står der, at håndbogen består af tre dele: »Den Lille Catechismus, Bruduielsse, oc Ath døbe børn«. Bogen var trykt i 1538 af bogtrykker Hans Vingaard i København. Dåbsritualet fremtræder som en oversættelse af Martin Luthers lille bog »Om Døbelsse«. I originaltrykket findes dåbsritualet på blad O 1r - Q 3r.

Det andet dåbsritual er trykt året efter i 1539. Det er udgivet af Frans Vormordsen, der var biskop i Lund, og det indgår i en messehåndbog. Her er samlet de vigtigste tekster og ritualer, som en sognepræst skulle bruge for at holde gudstjeneste og stå for kirkelige handlinger i overensstemmelse med den nye kirkeordinans, som forelå en latinsk version fra 1537. Den oprindelige titel på håndbogen var: *Een gantske nyttelig oc alle sogneprester oc predicanter nødtørtelig Handbog Om den rette Euangeliske Messe oc hennis vstraffelige oc gamble seduanlige Ceremonier, med Collecter oc Prefationibus. Desligest om Børn at christne. Bruder att vye. De siuge oc dennem som fengslede ere at søge. Oc om att Jorde liig. Flitteligen effter kongelige maistads Ordinantsis indeholdelse, Colligered, ordinered oc somestedis fordansskedt . Anno domini, Mdxxxxix*. Messehåndbogen er trykt i Malmø i 1539 af bogtrykker Oluf Ulricksøn. Dåbsritualet findes i originaltrykket på blad Q 1r - R 3v. Herefter følger der anvisninger om fremstilling af hjemmedøbte børn. Disse anvisninger er ikke taget med her. Den første del af messehåndbogen udgøres af en højmesseordning, indledningskollekt og nadverpræfationer.

Grundlaget for teksten er pdf-versioner af Det Kongelige Biblioteks eksemplarer af de oprindelige udgaver fra 1538 og 1539, men jeg har også set på de eksisterende udgaver af de to dåbsritualer. Teksten er gengivet uændret i henseende til stavemåder og brug af store og små bogstaver. Jeg har dog uden bemærkninger opløst forkortelser. Og tegnsætningen er i et vist omfang normaliseret med brug af komma og kolon. I Palladius 1538 bruges skråstreg som skilletegn, og i Vormordsen bruges punktum; de er begge oftest erstattet af kommaer.

Praktiske anvisninger (rubriktekst) er i min opstilling angivet med kursiv, mens de ord, som skal siges af præst og faddere er sat med almindelig typografi. Det svarer i nogen grad til typografiske forskelle i originaludgaverne. I Palladius 1538 bruges normalt petit til de praktiske anvisninger og større skriftstørrelse til ritualets ord. I Vormordsen er rubrikteksterne normalt trykt med rødt, mens præstens og faddernes ord er trykt med sort.

Jeg har endvidere indsat overskrifter med skarp parentes, svarende til dåbsritualet fra 1992. Ritualerne er desuden indsat i en tabel, hvor stregerne er synlige og er med til at markere min opfattelse af dåbsritualets disposition.

I selve ritualet har de to versioner af dåbsritualet samme disposition og samme udgangspunkt, men ritualerne er forskellige i indledningen og afslutningen. Palladius 1538 er en oversættelse af Luthers Enchiridion og indledes med Luthers fortale. Denne fortale indgår ikke i Vormordsens messehåndbog 1539. Her har Vormordsen i stedet udarbejdet en indledning med praktiske anvisninger til præsten om, hvordan dåben skal foregå. Vormordsen har endvidere udarbejdet en dåbsformaning, som præsten skal fremsige »til folcket och Fadderne« som en indledning til dåbshandlingen i kirken. Der findes ikke noget tilsvarende i Palladius 1538. Til slut i Vormordsen er der en faddertiltale. Der findes ikke noget tilsvarende i Palladius 1538. Forskellene hænger sammen med, at der er tale om to forskellige tilgange til dåbsritualet. Peder Palladius vil oversætte en tekst af Martin Luther, mens Frans Vormordsen vil udarbejde et dansk dåbsritual i overensstemmelse med Kirkeordinansen.

I selve dåbsritualet er der også nogle forskelle, selv om udgangspunktet i begge tilfælde er Luthers dåbsritual fra 1526. Ordlyden er ikke den samme, så der er tale om to forskellige oversættelser til dansk. Og der er også forskelle, som ikke kun drejer sig om sproglige variationer. I spørgsmålene på trosbekendelsen har Palladius 1538 en meget forkortet version af anden trosartikel, mens Vormordsen 1539 har hele anden trosartikel. I selve dåbshandlingen er det hos Palladius 1538 præsten, der holder barnet og dypper det ned i dåbsvandet. Hos Vormordsen 1539 er den én af fadderne, der holder barnet hen over døbefonten, mens præsten øser vand tre gange på barnets hoved.

Da Palladius i 1556 udgav den første danske alterbog, var dåbsritualet et genoptryk af den version, der findes i Palladius oversættelse af 1538 af Luthers *Enchiridion*. Stavemåder var dog let moderniseret, skriftlæsningen fra Markusevangeliets kapitel 10 fulgte den nye danske bibeloversættelse fra 1550, og Fadervor fandtes med fuld tekst. Så det var i første omgang Palladius' version, der blev den dominerende i den efterfølgende danske tradition repræsenteret ved alterbogen.

Men på lidt længere sigt blev ritualet på flere punkter ændret i retning af den version, der findes i Vormordsen 1539. Allerede i alterbogen fra 1574 har man udeladt Luthers fortale, man har tilføjet et spørgsmål om hjemmedåb, i spørgsmålene på trosbekendelsen spørges der med den fulde tekst til anden trosartikel, og man har tilføjet en afsluttende faddertiltale. Endvidere er der tilføjet anvisninger om, hvordan fremstilling i kirken efter hjemmedåb skal foregå. Ændringerne er måske allerede sket i den nu forsvundne alterbog fra 1564, som biskop Hans Albrechtsen stod for at udgive.

Peder Palladius' danske oversættelse fra 1538 af Luthers *Enchiridion* har tidligere været udgivet af Lis Jacobsen i hendes udgave af *Peder Palladius' Danske Skifter*. Oversættelsen af Luthers *Enchiridion* findes i første bind (København 1911-12), side 29-116. Dåbsritualet findes på side 101-106. Lis Jacobsen opretholder den oprindelige tegnsætning, men hun gør ikke noget forsøg på at gengive originaltrykkets typografiske forskelle mellem petit til de praktiske anvisninger og større typografi til præstens og faddernes sagte ord.

Jeg er ikke bekendt med, at der er findes andre moderne udgaver af Palladius' oversættelse af Luthers *Enchiridion*, men den blev genudgivet flere gange i 1500-tallet og begyndelsen af 1600-tallet: 1556, 1557, 1566, 1567, 1568, 1586, 1594, 1601 og 1608 (jf. Lis Jacobsens udgave, side 57-61). Dertil kommer de reviderede udgaver af dåbsritualet i de danske alterbøger.

Frans Vormordsens dåbsritual fra messehåndbogen 1539 blev – mig bekendt – ikke genoptrykt i samtiden. Hans messehåndbog blev ramt af en form for censur i den danske version af Kirkeordinansen fra 1539. Og det er også ret begrænset, hvad der findes af moderne udgivelser.

Der findes en faksimileudgave i *Danske Messebøger fra Reformationstiden*, udgivet af S. H. Poulsen (København 1959). Gengivelsen er dog kun i sort-hvid, så man kan ikke se, hvor der er røde rubriktekster.

I Christian Thodbergs bog om *Dåben og dåbsritualets historie*, der blev udgivet af Kristoffer Garne og Peter Thyssen i 2017, findes der en to-spaltet opstilling af Vormordsens dåbsritual fra 1539 og dåbsritualet i Kirkeritualet fra 1685 (side 92-97). I

denne udgave findes dog ikke Vormordsens indledning og heller ikke Vormordsens dåbsformaning. Der anvendes oprindelig stavemåde og tegnsætning, men der gøres ikke noget forsøg på at gengive originaltrykkets typografiske forskelle, hvor der anvendes rødt til de praktiske bemærkninger (rubriktekst) og sort til præstens og faddernes talte ord.

Her på det seneste har Det Danske Sprog- og Litteraturselskab udarbejdet en digital udgave af reformationstidens salmebøger, herunder også Frans Vormordsens *Håndbog om den rette evangeliske Messe*. Projektet hedder: *Danske reformationssalmer. Melodier og tekster 1529-1573*. Den findes på internetadressen <https://salmer.dsl.dk>. Udgaven er udarbejdet af Marita Akhøj Nielsen og Bjarke Moe. Messehåndbogens tekst, herunder også dåbsritualet, findes både transskriberet og i en original faksimileudgave i farver.

Denne sammenlignende opstilling af to danske dåbsritualer fra reformationstiden er fra min side tænkt som et supplement til et tidligere liturgisk notat fra november 2016 med en tekstsamling med seks danske dåbsritualer efter reformationen (<https://www.sejrurvilladsen.dk/LN-15.pdf>). Denne tekstsamling begynder med Palladius' alterbog fra 1556. Nu bliver den hermed suppleret med to danske dåbsritualer fra 1538 og 1539. I forhold til den aktuelle debat om en eventuel revision af det danske dåbsritual indeholder de to dåbsritualer fra reformationstiden nogle bemærkelsesværdige formuleringer om, at barnet ved dåben bliver Guds barn. Det gælder både Luthers fortale (s. 6) og Vormordsens dåbsformaning (s. 8).

I forbindelse med arbejdet med en genudgivelse af Baggers alterbog fra 1688 udarbejdede jeg i juni 2022 et supplerende notat med en synoptisk oversigt over dåbsritualet i alterbogen 1666, Kirkeritualet 1685 og Baggers alterbog 1688 (<https://www.sejrurvilladsen.dk/LN-22.pdf>). I denne opstilling bliver det tydeligt, at Baggers alterbog koncentrerer sig om præstens ord og undlader at bringe de praktiske anvisninger om, hvordan dåben skal foregå.

Holger Villadsen, juli 2023

<p>PEDER PALLADIUS 1538</p>	<p>FRANS VORMORDESEN 1539</p>
<p>Een liden ny bog Om Døbelsse, som Martinus Lutherus gjorde.</p>	<p>Her effterfølger en maade och skick huorledis Børn skulle christnes. Oc siden besynderlige huor mand skal haffue sig met dhe Børn, som vdi største nødz viis oc for liffs fare skyld ere hiemmedøpte.</p>
<p>[Luthers Fortale]</p> <p><i>Martinus Luther ynsker alle Christne læsere naade oc fred i Jesu Christo vor Herre.</i></p> <p><i>Effterdi ieg daglige seer och hører, ath mand met stoor wflittighed oc w aluorlighed ieg vil icke sige met løsactighed, handler offuer børnnene det høguedige hellige och trøstelige daabens sacramente, Huilcken ieg tror oc saa ath være een orsage til, ath de som det hoos staa, intet der aff kunde forstaa, huad der bliffuer talet eller handlet, tyckis mig icke all ene nytteligt, men oc saa nødtørteligt ath være, ath mand det paa tydske oc icke lengere paa latine handler. Oc haffuer ieg der fore begynt ath vdsætte paa tydske de ord som høre til daaben, paa det ath de som ere faddere eller der hoos staa motte opueckis til troen oc til een aluorlig paa actelsse, oc de prester som døbe, motte haffue diss ydermere flittighed for deris skyld som høre der paa.</i></p>	<p>[Indledning af Frans Vormordsen]</p> <p><i>Børn skulle christnes paa det maal som aff menige almue forstaas. Oc y Funttten som de pleie att døbes vdi. Oc skulle de offuerøses tregange met vand I naffn Faders oc Søns oc Helligaands. Oc skulle de vere aldelis nøgne oc affkledde, om de ere ellers karske oc helbrede. Men ere de siuge och meget skrøbelige, da kleder mand dennem icke aldelis aff vden indtil herderne.</i></p> <p><i>Døbefaderen skal først atspørge Fadderne. Hues Barn det er. Oc om det er hiemme døpt eller ey</i></p> <p><i>Der som Barnet er icke hiemmedøpt Eller oc saa om der er tuil oppaa att det er icke rettelige døpt. Da skal presten døbe Barnet ligeruiis som her effterfølger. Fordi att ingen Daab skal vere eller maa tilstedes i den hellige kircke met noget om eller vilckaar i nogen maade</i></p> <p><i>Først oc fremmerst skal Presten, korttelige met nogle faa, dog krafftige ord, kundgiøre</i></p>

Men ieg aff een Christelig tro, beder alle dem som døbe, som holde børn til daab oc som der hoss staa, ath de ville lade dem gaa til hiertet den herlige kostelige gerning, oc den store aluorlighed som er i samme gerning. Thi du kant høre her i ordene som staa i denne bøn, huor kloglige och aluorlige den Christne kircke fremdrager barnit til daaben, oc met bestaandige oc wtuilactige ord for Gud bekenner, ath barnet er met dieffuelen besæt, oc syndens oc wredens barn, oc beder saa flittelige om hielp oc naade vid daaben ath det motte bliffue Gudz barn.

Wilde du der fore betencke ath det er plat ingen skemt, ath handle mod dieffuelen, och icke al ene vddriiffue hannem aff barnet, men os saa (effterdi det skal alle sine dage haffue saadan een mectig fiende paa sin hals) ath være det arme barn aff gantzke hierte oc een sterck tro bistaandig, och met alle største paa actelsse oc inderlig begering bede ath Gud effter som denne bøn lyder, vilde icke al ene hielpe barnet fra dieffuelens vold, Men och saa bestyrcke, ath det motte ridderlige i liiff oc død bestaa mod hannem. Oc frycter ieg visselige ath det gaar maange ilde effter daaben, der fore ath mand saa kaldelige oc saa laddelige met dem omgaa, oc saa aldelis vden aluorlighed for dem bede i daaben.

Saa tenck nu, ath disse vduortis stycke ere de alle ringeste i daaben, som er ath blæse barnit i øgene, ath signe det met korssens tegen, ath legge salt i munden, spøt oc skarn komme i ørene oc næsen, ath smørge brystit och skulderne met olye, och hoffuitpanden met crismen, I drage det sin døbe skiorte, och giffue det ith tend lyws i haanden, oc andet saadant mere, som aff mennisken er tillagt

Almuen som omkring staa om Dobsens høguedighedt. Oc att de giffue vel act oppa huad der handles, leses oc sigis offuer Barnet. Paa det att de saadant daglige oc offte hørendis, kunde lere huad Doben er. Oc huad der handles. Oc saa met all hiertens inderlig oc ydmyg bøn oc begering til gud, motte lere deris Børn til det høguedige Dobsens sacramentes anammelse.

ath pryde daaben met, Thi daaben kand vel ske for vden saadanne ting, och de ere icke de rætte stycke som dieffuelen skyer och flyer fore, Hand foracter vel mectigere ting, Det maa gaa her aluorlige til.

Men see der paa ath du staar der i een ræt tro, oc hører Gudz ord oc aluorlige beder. Thi naar presten siger, Lader oss bede, da formaner hand io dig, ath du skalt met hannem bede.

Oc alle faddere, oc de som staa omkring daaben skulle i deris hierte bede alle de ord som presten i sin bøn opregner, Der fore skal och presten sige samme ord frem vdtidelige oc laangsomt, ath fadderne kunde dem vel høre oc fornømme, oc vid dem selfue i hiertet met presten bede oc fremsætte for Gud barnens nød met aluorlighed, oc aff deris gantske formue for barnit sætte dem mod dieffuelen, och saa stille dem, at de lade det være een alvuorlig ting for dem, effterdi ath det er for dieffuelen ingen skemt.

Der fore er det vel redeligt oc ræt, ath mand icke tilstæder nogen drucken eller vild præste ath døbe, ey heller bede løssactige folck til faddere, men fine, tucttige, aluorlige, fromme prester oc faddere, til huilcke mand kand sig forsee, ath de handle samme sag met aluorlighed oc met een ræt tro, ath mand icke sætter dieffuelen det høguerdtige Sacrament fore til een spot, oc vanære Gud, som vdøsser offuer oss i daaben sin offuerflødige oc grundløse naadis riigdom, saa ath hand selff kalder det een ny fødzel, Met huilcken wii vorde ledige fra dieffuelens tyranni, løsse fra synden, døden och helffuede, liiffsens børn oc arffuinge til alt det gode Gud haffuer, oc Gudz egne børn oc Christi brødre.

<p><i>O Kiære Christne menniske, lader oss ick saa wflitelige acte eller handle saadan wsigelig gaffue, Er dog daaben vor eniste trøst oc indgaang til at det gode Gud haffuer och alle helgens menighed, Der til hielpe oss Gud, Amen.</i></p> <p>[Efter Luthers fortale findes en side med et træsnit af dåbshandlingen. Den er ikke medtaget her].</p>	
<p>[HV: Der findes ikke nogen dåbsformaning i Palladius 1538]</p>	<p>[Dåbsformaning]</p> <p><i>Een Formaning til folcket och Fadderne om Dobsens nøtte oc høguerdighed, før end Børnene christnes.</i></p> <p>Dette høguerdige Sacramentes dyrebarhed, kieriste brødre och søstre y vor herre Jesu christo, kan ingen nock forklare som vid burde. Først fordi att vore Børn vid dette Sacramente anammes til den hellige christne kirckes samffund, oc til alle de naadelige gaffuers delactighed, der vor herre Jesus christus vddeler och begaffuer sin elskelige brud met, som er den hellige christne kircke, huilcke gaffuer som ere, først den verdige helligaand, syndernis forladelse, oc det euige lifff. derfor siger sanctus Paulus: Att vij som ere døpte, vij ere ikledde oc iførde i Jesu christo, det er: vij ere christne, oc alt det Jesu christo tilhører er bleffuit vort. <i>Gala. 3.</i> Saa bliffue vij vdiij Doben vidt ordet guds kiere børn, och den verdige helligaands</p>

	<p>leffuende bolige oc tempel, rene og klare fra alle synder, som vij haffue arffuit aff vore foreldre, huorfore vor herre Jesus christus self siger: Vden eth menniske igenfødis vdaff vandt oc den helligaand, da kan det icke indgaa y guds rige.</p> <p><i>Joannis. tertio.</i></p> <p>Vdi Doben begraffues vij aandelige, Oc opstaa aff døden met vor herre Jesu christo til eth nyt leffnit, paa det vij met hannem skulle euindelige leffue. <i>Ad Romanos sexto</i></p> <p>Vdi Doben formedelst ordet, troloffnes oc festes vij met Jesu christo vor herre, een vbesmittet brud, oc tilføgis hannem vdi herlighed, vstraffelighed oc hellighedt.</p> <p><i>Ephesiorum sexto Capite</i></p> <p>Oc foruden alle vore gerningers verdskyld, eniste vdaff sin store miskunhed giør gudt oss salige vidt genfødselsens Dob, oc den Helligaands fornyelse.</p> <p>Huilcken Helligaand gud Fader vid sin enborne søn vor herre Jesum christum offuerflødeligen vdgiffuer vdi oss, paa det att vij saa retferdige giorde aff hans naade, motte bliffue det euige liffs arffuinge <i>Ad Titum. tertio</i></p> <p>Oc derfor, elskelige venner, att dette Barn motte paafinde saadan naade skulle y nu aluorligen bede den almectigste gud, dij att Dieffuelen, som er alle christne menniskers salighedtz fiende skiempter indtet met oss, emod huilcken y nu skulle staa met en sand tro i eders hierter, oc gudelig bøn till gudt paa dette barns vegne</p>
--	---

<p>[Indledning og korstegnelse] <i>Døbefaderen siger:</i></p> <p>Far her vd du wrene aand, och giff den Hellig aand rum.</p> <p><i>Der næst skal hand gøre kors paa barnens andlede oc bryst, sigendis:</i> Annamme det hellige korssis betegnelse, baade paa dit andlede oc bryst.</p>	<p>[Indledning og korstegnelse] <i>Nar Formaningen er att ende, beder Presten, neffne Barnet, oc siger</i></p> <p>Far her vd oc vig du wrene aand Och giff den helligaandt rum och stedt</p> <p><i>Dernest gjør han korsens tegn paa barnsens andlede oc bryst sigendis</i> Anamme det hellige korsis tegn i dit ansigt oc paa dit bryst</p>
<p>[Bøn]</p> <p>Lader oss bede: O altmectige euige Gud vor Herris Jesu Christi Fader, ieg rober til dig offuer denne, N. din tiænere, som beder om din daabis gaffue, oc vid den aandelige igenfødzal begerer din euige naade.</p> <p>Herre tag hannem til dig, oc som du haffuer sagt: Beder, saa skulle i faa. Leder, saa skulle i finde. Bancker, saa skal eder opladis. Saa giff nu denne som beder dine gaffuer, oc oplad dørren for hannem som bancker, at hand kand faa den euige velsignelse i dette hiemmelske bad, och det rige som du haffuer oss alle sammen loffuit och tilsagt, formiddels vor Herre Jesum Christum. Amen.</p>	<p>[Bøn]</p> <p><i>Dernest skal Presten sige</i> Lader oss alle bede O Almectigste euige gud, vor herris Jesu christi Fader, ieg paakalder dig offuer dette barn (<i>neffner Barnet</i>) N, som beder oc begerer din hellige dobs gaffue, oc din euige naade oc venskab vid den aandelige igenfødzal.</p> <p>O herre anamme dette barn. Du som haffuer selff sagt: Beder saa skulle y faa. Leeder saa skulle i paafinde. Bancker paa saa skal eder oplades. Saa giff nu denne dine gaffuer som beder. Oc opladt dorren for hannem som bancker paa. Att han maa faa i dette hiemmelske badt, din euige velsignelse Oc det foriette rige din miskundhedz gaffue. Vid din enbor. <i>ut [supra]</i>. <i>Her til skulle besynderlige Fadderne suare, vdaff munden: Amen.</i></p>

[Bøn, fortsat]

Lader oss bede:

O Altmectigste Euige Gud, du der vid floden effter din strenge retferdighed haffuer fordømt den vantro verden, och effter din store barmhiertighed reddede din tro tiænere Noe selff ottende. Och lodst druckne den forherdede Pharao met alle sine i det røde haff, oc førde dit folck Israel igennem met tørre føder, met huilcket du betegnede den hellige tilkommendis daab, oc vid din kiære søns vor Herris Jesu Christi daab haffuer hellig giort oc indsæt Jordans flod oc alle andre vand til salighedzens bad oc een riglig afftoelse aff synden. Wij bede dig vid den samme din grundløse barmhiertighed, ath du vilt nadelige see til denne din tiænere, N. oc met een ræt tro i aanden hannem begaffue, ath vid dette salighedzens bad motte druckne oc vndergaa alt det som hannem aff Adam er met fød, det er den synd som Adam giorde. Och ath hand motte skylies fra de vantro menniskers tal, oc bliffue beuaret i den hellige Christenhedz Arck, altid brendende i aanden, glad i haabet, tiæne dit naffn, ath hand maa faa met alle tro menniske det euige liiff oc salighed som du haffuer loffuit hannem, vid Jesum Christum vor Herre.

Amen.

[Bøn, fortsat]

Presten siger: Lader oss alle bede

O Almectigste euige gud. Du som vdaff din strenge retferdighedz dom fordømt haffuer den vantro oc vgudfryctige verden vdi vandfloden. Oc haffuer beuaret den tro oc gudfryctige mand Noe selff ottende vdaff din store naade oc barmhiertighed. Oc du som haffuer drucknet den forherdede Pharaonem met alt sit selskab i det Røde haff. Oc haffuer du igemmen samme Haff frit oc met tørre føder igemmenledt dit folck Israel. Met huilcket du din hellige tilkommendis Dob betegnede. Oc vid din kiere søns vor herris Jesu christi dob haffuer du indsset oc hellig giort Jordan oc alle andre vand til salighedzens bad, og en fuldkommelig afftoelse aff all synd. Vii bede dig vid den samme din grundløse barmhiertighed, att du vilt naadeligen see til dette Barn, N. oc begaffue det met en ret fast oc christelig tro i aanden. Saa att all den syn som det haffuer arffuit aff Adam, oc paa sin egen vegne skyldigt er, maa i denne saligedzens Dob drucne oc vndergaa, oc att det motte saa skillies fra de vantro menniskes tael, oc bliffue indtaget oc beuarit i den hellige christenhedz Arck, altid brendendis i aanden, oc vere glad y en sandt tro oc haab, tiene oc ere dit naffn Att det maa vere verdigt at faa, met alle tro christne menniske det euige liiff oc salighed dit foriette rige. Vid Jesum christum vor herre.

Responsio: Amen

<p>[Eksorcisme]</p> <p>Jeg besuer dig du wrene aand, i naffn Faders ✠ oc Søns ✠ oc Hellig aandz ✠ ath du vdfarer, oc viger fra denne Jesu Christi tiænere, N. Amen.</p>	<p>[Eksorcisme]</p> <p><i>Præsten siger fremdelis</i></p> <p>Ieg besuer dig du vrene aandt. I naffn Faders oc Søns oc Helligaands Att du udffar oc viger fra denne Jesu christi vor herris tienere, N. <i>suar:</i> Amen.</p>
<p>[Skriftlæsning]</p> <p>Lader oss høre det hellige Euangelium, som Sanctus Marcus scriffuer:</p> <p>Den tiid ledde de smaa børn til Jesum, ath han skulde røre vid dem. Men disciplene lode ilde vid dem som børnene frem ledde. der Jesus det saa, da bleff hand fortørned, oc sagde til dem: Lader børnene komme til mig, oc forbyder dem det icke. Thi saadamme hør hiemmerige til. Sandelig siger ieg eder, huo icke anammer Gudz rige som ith lidet barn, hand kommer der icke ind. Saa tog hand dem i fagn och lagde sine hender på dem, oc velsignede dem.</p>	<p>[Skriftlæsning]</p> <p>Lader oss høre det hellige Euangelium som Sanctus Marcus scriffuir <i>Capite x</i></p> <p>I Den tid skickede folcket smaa Børn til Jesum, Att han skulle legge sine hender paa dennem. Men disciplerne afstygde dennem som frfskickede [?] Børnene. Der Jesus saa det, Da bleff han fortørnet oc sagde til dennem: Lader Børnene komme til mig, oc forbiuder dennem det icke, fordi att saadane hører Himmerigis Rige til. Sandelige siger ieg eder: Huo icke anammer Guds rige som ett barn, han kommer der icke ind. Oc der han hade taget dennem vdi sin fagn, lagde han sine hender paa dennem oc velsignede dennem.</p>
<p>[Fadervor]</p> <p><i>Siden skal Presten legge sin hand paa barnens hoffuit, och met fadderne falde paa knæ oc bede Fader vor etc.</i></p> <p>Fader vor som æsth i hiemmelen etc.</p>	<p>[Fadervor]</p> <p><i>Saa scal Presten legge sine hender paa barnsens hoffuit Oc scal da Presten oc fadderne falde ydmygeligen paa kne oc inderlige sige: Fader vor.</i></p> <p>FADER vor du som est i himlene Helligt vorde dit naffn. Tilkomme oss dit rige. Vorde din vilge som i himmelen oc saa paa iorden Giff oss i dag vort daglige brød. Oc forladt oss vore synder, som vy forlade vore skyldener. Oc led oss icke i</p>

<p><i>Der nest skal Presten lede barnet til Daaben, oc sige:</i></p> <p>Gud beuare bode din indgaang och vdgaang, fra nu oc til euig tiid.</p>	<p>frestelse. Men frels oss fra den onde Amen.</p> <p><i>Der nest scal Presten tilsige Fadderne att de komme fram med Barnet op til fonten, oc siger han framdelis:</i></p> <p>Herren beuare din indgang, oc vdgang fra denne stund oc til euig tiid.</p> <p><i>Fadderne suare: AmeN.</i></p>
<p>[Forsagelse og Trosbekendelse]</p> <p><i>Der nest lader Presten barnit vid sine Faddere aff sige dieffuelen, oc siger:</i></p> <p>N. Forsager du dieffuelen? <i>Suar: Ja.</i></p> <p>Oc alle hans gerninger? <i>Suar: Ja.</i></p> <p>Oc alle hans væsen? <i>Suar: Ja.</i></p> <p><i>Der effter spør hand:</i></p> <p>Tror du paa Gud den altmectige Fader hiemmels oc iordz skabere? <i>Suar: Ja.</i></p> <p>Tror du paa Jesum Christum hans eniste søn vor Herre fød oc piint? <i>Suar: Ja.</i></p>	<p>[Forsagelse og Trosbekendelse]</p> <p><i>Saa lader Presten barnet, ved fadderne vedersige oc forsage dieffuelen etc. som her effterfølger:</i></p> <p>Forsager du dieffuelen? <i>Fadderne suare: Jeg forsager.</i></p> <p><i>Presten siger: Oc alle hans gerninger?</i> <i>Fadderne suare: Jeg forsager.</i></p> <p><i>Presten siger: Oc all hans medferd oc vesen?</i> <i>Fadderne suare: Jeg forsager.</i></p> <p><i>Presten siger:</i></p> <p>Tror du paa gud fader almectigste himmelens oc iordens scabermanndt? <i>Fadderne suare: Jeg tror</i></p> <p><i>Presten siger: Tror du paa Jesum christum hans enborne søn vor herre, som er vndfangen aff den helligaand, født aff iomfru maria. Pynt vnder pontio Pylato korsfest, død oc iordet nedfor til helffuede. Oc opstod tredie dag fra de døde. Opfoor til himmels. Oc sider hooss gud faders almectigstis højre haand. Huilken deden scall igenkomme at dømme leffuendis oc døde?</i> <i>Fadderne suare: Jeg tror</i></p>

<p>Tror du paa den Hellig aand, een hellig Christelig kircke som er hellige menniskers samfund, syndernis forladelsse, och effter døden det euige liiff?</p> <p><i>Suar: Ja.</i></p> <p><i>Der effter spør hand:</i> Wilt du være døbt?</p> <p><i>Suar: Ja.</i></p>	<p><i>Presten siger:</i> Tror du paa den helligaandt. Een hellig christen kircke, som er alle cristne oc hellige menniskers samfund. Syndernis forladelse.</p> <p>Legommens opstandelse Oc det euige liiff Amen.</p> <p><i>Fadderne suare:</i> Jeg tror.</p> <p><i>Presten siger:</i> Vilt du døbes?</p> <p><i>Fadderne suare:</i> Ja</p>
<p>[Dåbshandling]</p> <p><i>Da tager hand barnet oc dipper det i Daaben, oc siger:</i></p> <p>Oc ieg døber dig i naffn Faders, och Søns, och Hellig aandz. Amen.</p> <p><i>Saa skulle Fadderne holle barnet offuer Daaben, och Presten siger men hand legger barnet sin døbe skiorte paa:</i></p> <p>Den altmectige Gud och vor Herris Jesu Christi Fader, som dig nu haffuer anden tiid igen fød formedels vand oc den Hellig aand, oc haffuer forladt dig alle dine synder, hand styrcke dig met sin naade til det euige liiff. Amen.</p> <p>Fred være met dig.</p> <p><i>Suar: Amen.</i></p>	<p>[Dåbshandling]</p> <p><i>Saa holder een aff fadderne Barnet offuer fonten oc presten døber det oc øser tregange vand offuen paa barnsens hoffuit, saa at det flyder ned att kroppen siendis:</i></p> <p>Oc ieg døber dig J naffn faders Oc søns Oc helligaands. Amen</p> <p><i>Oc saa maa fadderne holde barnet saa lenge offuer fonten att døbefaderin som seduanligt er, legger christnedekledit paa barnet sigendis:</i></p> <p>Den almectigste gud vor herris iesu christi fader, som haffuer nu igenfødt dig vid vand oc den helligaand, Oc haffuer forlat dig alle dine synder Han størcke dig met sin naade til det euige liiff Amen</p> <p>Fred med dig.</p> <p><i>Suar: AmeN</i></p>

<p>[HV: Der findes ikke nogen faddertiltale i Palladius 1538]</p>	<p>[Faddertiltale] <i>Een formaning til fadderne nar barnet er døbt.</i></p> <p>Kiere venner efferdi at i ere faddere til dette barn, da ere y paa guds vegne barnet dette skyldige. først at i skulle vere vidne til at det haffuer anammed dob oc christendom. Oc der som barsens foreldre døde før det komme til lage alder, da skulle i staa barnet i foreldernes stedt aff al eder formue Och lere det Pater noster, Credo, Vor herris x bud Oc om dobsens, oc alterens sacramente Oc andet som barnsens salighed er anrørendis Om i ere ellers neruerendis der som barnet er. Saa at barnet kommendis til sin lage alder, maa bliffue, som det nu er annammet hoss christum, oc findes at vere guds barn paa domme dagen Amen.</p>
	<p>[HV: Herefter følger i Vormordsens håndbog anvisninger om, hvordan præsten skal forholde sig, hvis barnet er hjemmedøbt. Disse anvisninger er ikke taget med her].</p>